

Magnus Andersen

Pædagogik som fabrik

Kognitiv kapitalisme, levende viden og institutionel børnepasning

Denne artikel konceptualiserer det kulturanalytiske greb pædagogik som fabrik til at indkapsle den historiske rationalisering og standardisering af viden indenfor børnepasning i Danmark som et paradigmatisk eksempel på, hvordan den kognitive kapitalisme koloniserer velfærdsstatens institutioner. Artiklen diskuterer, hvordan en igangværende reorganisering af velfærdsstatens institutioner må ses i sammenhæng med en politisk økonomisk udvikling, hvor forsøget på at indfange de produktive potentialer ved 'levende viden' har fået en central betydning for kapitalismens akkumuleringsregime. Som eksempel undersøger artiklen de sidste fire årtiers institutionalisering af børnepasning, professionalisering af det pædagogiske arbejde og standardisering af den pædagogiske viden. Analysen demonstrerer, hvordan velfærdsinstitutioner såsom børnepasning transformeres til et instrument til udvinding af værdi for den kognitive kapitalisme. Pædagogik bliver med andre ord transformeret til en fabrik.

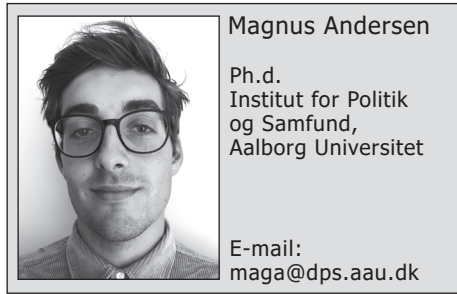
Nøgleord: kognitiv kapitalisme, levende viden, velfærdsstaten, pædagogik, institutionel børnepasning, standardisering af viden

Indledning

Fra det sekund et barn bliver født i Danmark, kommer det med sikkerhed i kontakt med en eller anden form for velfærdsinstitution.¹ Selvom hukommelsen om min egen barndom er noget fragmenteret, husker jeg tydeligt, hvordan meget af min tid blev brugt væk fra hjemmet i en offentlige børnepasningsinstitution, mens mine forældre var på arbejde. Godt og vel 25 år senere synes billedet at være det samme. Majoriteten af børn, der bor i Danmark, er typisk indskrevet i en eller anden form for institutionaliseret børnepasning. Det er normen snarere end undtagelsen, at de forlader hjemmet tidligt om morgenen sammen med deres forældre for at blive hentet igen seks til otte timer senere. Barnet i Danmark bliver således ofte opfattet som et 'institutionsbarn' (Gilliam & Gulløv, 2017). Forskellen fra dengang, hvor jeg gik i børnehaven, til i dag, er imidlertid en stigende politisk bevågenhed om børnepasningsinstitutionens rolle i uddannelsessystemet (Kristensen & Bayer, 2015b). Det har den, fordi sammensætningen af børnepasningsinstitutionen – dens sociale logik, idéer om arbejdsformen og vidensproduktionen – har fået en større betydning for det kapitalistiske system, al den stund at det er indenfor væggene af sådan en social reproduktiv enhed, at produktionen af 'levende viden' finder sted (Roggero, 2011).

Mit ærinde i denne artikel er at analysere, hvordan velfærdsstatens institutioner i dag omstruktureres med det formål at producere større økonomisk værdi i kapitalismens nuværende akkumuleringsregime.² For at forstå denne omstrukturering tager jeg udgangspunkt i diskussionerne om den såkaldte *kognitive kapitalisme*-hypotese (Moulier-Boutang, 2011; Vercellone, 2007), der udspringer fra den politisk-filosofiske tænkning, som ofte går under betegnelsen *post-operaismo* (post-arbejderisme).³ Formålet med hypotesen om kapitalismen som kognitiv er ikke blot at påpege, at viden spiller en større rolle i skabelsen af værdi. Det er også et forsøg på at (re)formulere et teoretisk rammeværk til at kunne forstå den skiftende organisering af nutidens kapitalistiske system. For selvom information og viden har fået – og til stadighed får – en stigende betydning for økonomien, er det ikke en afvikling af tidligere produktionsmåder, men snarere et udtryk for en reorganisering, tilpasning og produktion af nye vidensformer, som tilpasses et nyt akkumuleringsregime. Med afsæt i denne teoretiske forståelse har en række studier belyst en lang række empiriske fænomener, som for eksempel nye former for arbejde (Dowling, 2007; Woodcock, 2017), digitalisering og finansialisering (Marazzi, 2010; Terranova, 2000), migration og grænser (Mezzadra & Neilson, 2013), samt velfærdsstatens stigende betydning for økonomisk værdiskabelse (Fumagalli, 2007; Monnier & Vercellone, 2010). En konkret undersøgelse af velfærdsstatens forandring og nuværende rolle er dog fraværende, hvilket er formålet med denne artikel.

Mit argument er, at velfærdsstaten indtager en ny rolle under den kognitive kapitalisme. Dog er der ikke blot tale om en rolle, der kan indfanges

ved betegnelser som for eksempel 'konkurrencestaten' eller 'social investeringsstaten' (Cerny, 1997; Hjort, 2012; Nolan, 2013; Pedersen, 2011), der beskæftiger sig med statens nye syn på socialpolitikker. I stedet er der snarere tale om en mere gennemgribende ændring af formålet med velfærdsstaten som en politisk konstruktion. Med udgangspunkt i børnepasningsområdet (børnehaver, pædagoger og uddannelsesinstitutioner) som en ud af mange velfærdsinstitutioner viser jeg, hvordan dette område er et konkret og paradigmatiske eksempel på, hvordan det kapitalistiske system reorganiserer den sociale reproduktion. Denne reorganisering teoretiserer jeg gennem begrebet *pædagogik som fabrik*, der ikke blot skal ses som en simpel metafor. 'Pædagogik som fabrik' er snarere et kulturanalytisk greb, der kan forklare, hvordan den kognitive kapitalismes akkumuleringsregime ændrer velfærdsinstitutionens interne logik, der tidligere blev forstået som uproduktiv i økonomiske sammenhænge og 'dekommodificerende' i relation til markedet i det kapitalistiske system fra 1960'erne og frem (Esping-Andersen, 1990). Mit argument hviler således ikke på en forståelse af fabrikken, der er at finde på en bestemt lokalitet (for eksempel de enkelte uddannelsesinstitutioner, der uddanner pædagoger, børnehaven eller dagplejen), men snarere fabrikken som en specifik logik, der i dette tilfælde producerer, reorganiserer, rationaliserer og standardiserer velfærdsstatens børnepasningsinstitution og dens tilhørende vidensbase.

Således bidrager denne artikel ikke til litteraturen om børnepasning og -pædagogik, men tilbyder snarere et andet perspektiv på, hvordan udviklingen indenfor denne litteratur bidrager med ny viden om velfærdsstatens forandrende rolle i det nuværende kapitalistiske system. En forandring, der tilsiger, at viden bliver et nyt 'råmateriale', hvorfor betingelserne for at kunne producere viden – samt kontrollere, *hvilken* viden der bliver produceret – bliver omdrejningspunktet i størstedelen af velfærdsstatens institutioner. For selvom børnepasning blot er en ud af mange institutionsformer, der tilsammen skaber velfærdsstatens infrastruktur i Danmark, er den historiske udvikling og nuværende tilstand på dette område et godt eksempel på, hvordan den kognitive kapitalisme reorganiserer denne socialreproduktive konstruktion i sin helhed. Med andre ord har velfærdsstaten ikke længere til opgave at

gøre arbejderen uafhængig af markedet, men bidrager som en central instans til en given nations rigdom.

Artiklen falder i fem afsnit. Først introducerer jeg hypotesen om den kognitive kapitalisme, og hvordan denne adskiller sig fra den konventionelle forståelse af vidensøkonomien. Dernæst sætter jeg denne diskussion i relation til den ændrede rolle af velfærdsstaten under dette nye historiske stadium af kapitalismen. Med afsæt i disse to teoretiske diskussioner retter jeg opmærksomhed mod den historiske institutionalisering og professionalisering af børnepasningsområdet i den danske velfærdsstat. Her belyses det, hvordan den ændrede rolle af dette område skyldes en større rationalisering af børnepasningens virke igennem forskellige politiske interventioner. I tråd med denne rationalisering viser jeg, hvordan disse forskellige politiske interventioner har ledt til en stigende standardisering af viden på netop dette område. Med afsæt i denne udvikling på børnepasningsområdet i Danmark konceptualiserer jeg idéen om 'pædagogik som fabrik', der tydeliggør, hvordan den kognitive kapitalisme koloniserer velfærdsstatens institutioner for at indfange de produktive potentialer, der findes i samtlige af samfundets sfærer.

Den kognitive kapitalismes higen efter levende viden

Post-arbejderismens teoretiske tese om den kognitive kapitalisme udspringer fra debatterne om overgangen fra Fordisme til post-Fordisme indenfor politisk økonomisk forskning. På samme måde som Karl Marx i *Kapitalen* (1867/1976) beskrev kapitalens akkumulationslove i overgangen fra landbruget til den industrielle produktionsmådes hegemoni, stiller de post-arbejderistiske tænkere skarpt på ændringerne i kapitalens akkumulationslove i overgangen fra industri til vidensøkonomi med et særligt blik for denne overgangs politiske betydning for arbejdet og arbejderne. Udgangspunktet for denne læsning er en specifik passage i Marx' *Grundrisse* (1939/1973), der sidenhen er blevet kendt som »Fragments on Machines«. Her udstikker Marx en række centrale idéer om, hvordan det 'generelle intellekt' fikses i ny teknologi, der i sidste ende beror på, at viden indeholder et produktivt potentiale i sig selv (Marx, 1939/1973, s. 706). Netop idéen om det 'generelle intellekt' har fået en ny betydning i den nuværende form for vidensøkonomi, siden Marx første gang introducerede begrebet.

Der er dog ikke blot tale om en økonomi, der udelukkende baserer sig på viden, som økonomen Carlo Vercellone (2007) pointerer. Der er snarere tale om, at viden indoptages (subsumeres) af kapitalens allerede eksisterende akkumulationslove i forsøget på at skabe merværdi. Forskellige former for viden, både tekniske og humanistiske, underlægges derfor en rationaliserende, standardiserende og multiplicerende logik, hvor de forskellige former for viden hierarkiseres efter deres produktive potentialer. Viden har således i en eller anden forstand altid været en del af produktionen og central for kapitalens akkumuleringsregime. Men modsat forholdene under Fordismen er viden i

dag det objekt, som kapitalen i stigende grad forsøger at akkumulere: Særligt den viden, der ikke kan spores tilbage til maskinen. En opdeling, som man i den klassiske marxisme betegner som konstant kapital (produktionsapparatet) og variabel kapital (arbejdskraften) (Vercellone, 2007).

Således ændres relationen mellem arbejde og kapital sig på en sådan måde, at levende arbejde *i sig selv* potentielt bliver en vare og ikke kun arbejderens arbejdskraft, der producerer varerne (Marazzi, 2008). 'Levende arbejde' betegner således den livskraft, der altid er til stede i de samarbejdsnetværk, der hver dag producerer og reproducerer de samfund, vi lever i (Roggero, 2011). Det henviser til det forhold, at værdien, som kapitalen er ude efter for at skabe merværdi, 'lever' i arbejderens hjerne og krop. I kapitalens forsøg på at indfange denne værdi nedbrydes grænserne mellem livet og arbejdet hele tiden på nye måder. Den viden, der valoriseres, er derfor ikke den, som arbejderne har for at producere maskinen eller et givet produkt. Det, der valoriseres under den kognitive kapitalisme, er opfindsomhed i sig selv – hvad vi typisk betegner som 'innovation' (Vercellone, 2007). Produkterne, der produceres, er derfor immaterielle. Vores måder at leve på, måden, hvorpå subjekter relaterer sig til hinanden, kommunikationen imellem disse subjekter og det at producere *ny* viden i sociale fællesskaber, er det dominerende råmateriale i dette historiske stadium af kapitalismen (Moulier-Boutang, 2011). Kapitalen har derfor ikke kun brug for den enkeltes arbejdskraft i forsøget på at skabe merværdi, men rettere arbejderne i sin *helhed*; arbejderens krop, personlighed, tanker, affekter, følelser, sprog, kommunikation med og relationer til andre osv. (Marazzi, 2008).

I denne situation ændres organiseringen af produktionsprocessen sig radikalt. Hvor kapitalen tidligere dikterede denne produktionsproces – med fabrikken som det ubestridte symbol under Fordismen – er den direkte procesuelle kontrol forsvundet under kognitive kapitalisme. I stedet skal kapitalen altså kontinuerligt 'indfange' de produktive aspekter ved abstrakte og fælles ressourcer som for eksempel jorden og dens økosystem, kulturelle produkter, forskellige traditionelle vidensformer eller social institutioner (Fumagalli & Mezzadra, 2010). Fremfor at udvinde værdi af 'massearbejderens' arbejdskraft ved samlebåndet søger kapitalen nu i stedet at indfange den værdi, der produceres af den 'sociale arbejders' generelle sociale aktiviteter (Negri, 2008).

Den kognitive kapitalismes akkumuleringsregime vender derfor kapitalens rolle på hovedet. I stedet for at transformere levende arbejdskraft til dødt arbejde, som ved samlebåndet i fabrikken, forsøger kapitalen kontinuerligt at udvinde de produktive potentialer ved det levende arbejde og transformere disse til værdi. På grund af denne voksende betydning af 'innovation' og kapitalens decentrale organisering af produktionen får det 'levende' således en meget mere central rolle for kapitalens valoriseringsproces (Hardt & Negri, 2000; Lazzarato, 1996). For at udvinde det produktive potentiale ved det levende arbejde instrumentaliseres vidensformer, der anses for at være

nødvendigt for at udføre et specifikt arbejde. Det kapitalistiske system har således ikke brug for knappe ressourcer, som kul eller stål, men snarere den overskydende ressource, som sociale relationer, der hele tiden må defineres og mobiliseres (Roggero, 2011). Den viden, der instrumentaliseres, er således levende.

En reorganisering af velfærdsstatens levende viden

I kapitalens forsøg på at indfange denne levende viden ændres de dominerende produktionslogikker, hvilket ikke kan afgrænses til den økonomiske sektor, men til hele samfundet generelt, da det er her, ressourcen findes. Som den politiske økonom Yann Moulier-Boutang (2011) pointerer, omdirigerer, reorganiserer og forandrer den kognitive kapitalisme de omgivende samfundsmæssige strukturer. Ligesom fabrikkens logikker tidligere spredte sig til resten af samfundet, da de industrielle produktionsmåder nåede sit højdepunkt, hvilket ikke blot skabte en industriel økonomi, men også det industrielle *samfund*, gør det samme sig gældende i dag blot med et kognitivt fortegn (Hardt & Negri, 2004). Således må samfundet betragtes i forlængelse af den kognitive kapitalismes logikker. Samfundets institutioner bliver holdt ansvarlige gennem deres evne til dels at rationalisere, multiplicere og standardisere viden, dels ved at forvandle 'det sociale' og 'det levende' til anvendelig og simpel 'data', 'information' eller 'knowhow'. Samfundet som helhed, som filosofen Mario Tronti observerede, bliver til en social fabrik (Tronti, 1966/2019).

Et eksempel herpå er reorganiseringen af velfærdsstaten, da dens institutionelle infrastruktur får en helt ny rolle for værdiskabelsen under den kognitive kapitalisme (Andersen, 2021). Velfærdsstaten bevæger sig fra at være en reformerende politisk konstruktion, der har til formål at ruste arbejderne mod forskellige sociale risici gennem en tildeling af specifikke rettigheder til sociale ydelser, til pludselig at blive den centrale aktør, der skal sikre den sociale reproduktion af arbejdsstyrken med en specifik form for viden. For eksempel bliver socialpolitikker nu anset for at være sociale investeringer, der i skal give et fremtidigt afkast (Nolan, 2013). Denne ændring sker ved en stigende politisering af forskellige institutionelle områder, der udstikker retningen for forskellige praksisser. Det handler eksempelvis om at sikre et vist kvalitetsniveau på uddannelsesområdet, der har fået en meget mere central rolle under den kognitive kapitalisme. Nationernes velstand, som Vercellone sammen med økonomen Jean-Marie Monnier (2010) skriver med reference til den politiske økonom Adam Smith, skal derfor i den kognitive kapitalismes tidsalder i stigende grad findes i den offentlige snarere end den private sektor. Den velfærdsinstitutionelle infrastruktur, der blev udbygget i efterkrigstiden, bliver således snoet og drejet på en sådan måde, at det gør det muligt for kapitalismen at udvinde den viden, som findes inden for disse institutioner. Således er velfærdsstaten ikke længere blot objekt for tilbagerulning, men snarere

en reorganisering, hvor denne statskonstruktion tilpasses den kognitive kapitalismes akkumuleringsregime (Vercellone, 2005).

Netop denne ændring fra produktion til social reproduktion kan spores indenfor børnepasningsområdet i Danmark. Den historiske udvikling på dette område viser, hvordan børnepasning på den ene side har fået en meget mere central rolle i statsapparatet, men som på den anden side dog har medført en større statslig kontrol. Denne ændrede rolle og større kontrol kommer særligt til udtryk i statsapparatets stigende reformering af dens institutioner, hvor viden tilskrives en større status.

Indenfor børnepasningsforskningen fokuseres der ofte på en specifik historisering af områdets udvikling (f.eks. Kampmann, 2003; Kristensen, 2015; Kristensen & Bayer, 2015b). Denne udvikling har været genstand for et væld af forskellige betegnelser. Der tales både om brud, tendenser eller transformationer. Min gennemgang her samler disse betegnelser i tre respektive strømninger, der er løbet parallelt med transformationen af den politiske økonomi: Institutionalisering, professionalisering og standardisering. De specifikke karakteristika for disse historiske strømninger indenfor børnepasningsinstitution i Danmark bliver diskuteret i de kommende tre afsnit. I det følgende diskuterer jeg således ændringerne i institutionens status og formål samt den sociale logik ved børnepasning og institutionens overordnede bidrag til samfundet.

En modulerende børnepasningsinfrastruktur

Den kognitive kapitalisme reorganiserer velfærdsstatens institutioner på særligt to måder (Vercellone, 2005). For det første kan de respektive institutioner ikke længere betragtes som afskåret fra hinanden, men er i højere grad en del af en større, fælles infrastruktur. Formålet med institutionerne er således ikke længere blot at disciplinere, men snarere at modulere det enkelte subjekt, hvad filosofen Gilles Deleuze (1992) ser som den fremmeste karakterstik af overgangen fra disciplinerings-samfundet til kontrollsamfundet. Modularingen af subjektet refererer til, at institutionens formål er, at den kontinuerligt forsøger på at organisere hjernen og kroppen ved at producere en specifik subjektivitet. En subjektivitet, hvis sociale logik er at producere et subjekt, der altid er på vej et andet sted hen. For eksempel bliver børnepasningsinstitutionen en del af idéen om 'livslang læring' (Rosengaard, 2015), der regnes for at være den kognitive kapitalismes mantra (Moulier-Boutang, 2011). For det andet segregerer den kognitive kapitalisme arbejdsformer fra hinanden ved at producere, standardisere og multiplicere en specifik form for viden, der tilknyttes de enkelte arbejdsformer. Pædagogen har for eksempel en anden viden om 'velfærd' end socialrådgiveren, folkeskolelæreren eller social- og sundhedsassistenten. I det følgende diskuterer jeg førstnævnte, nemlig hvordan en modulerende infrastruktur er blevet konstitueret indenfor børnepasningsområdet.

Børnepasning blev officielt et offentligt anliggende i 1964 med implementeringen af *Børneforsorgsloven* i den historiske periode, der typisk karakteriseres som velfærdsstatens 'guldalder' (Petersen et al., 2012). I denne periode blev ansvarsområdet for børnepasning overdraget fra civilsamfundet til velfærdsstatens administrative strukturer, hvorfor børnepasning blev en universel velfærdsrettighed for alle statsborgere (Borchorst, 2000). Hvor børnepasning i en institutionel kontekst før 1960'erne var klassebestemt og ofte organiseret i civilsamfundsmæssige sammenhæng med statslige tilskud, skete der efter 1960'erne et skred med indoptagelsen af denne form for pasning i velfærdsstatens strukturer. Ifølge Danmarks Statistik steg procentdelen af børn mellem 0 til 6 år, der er indskrevet i en eller anden form for børnepasningsinstitution, fra ca. 10 procent i 1950'erne til ca. 90 procent i 2010 (Danmarks Statistik, 2014). Det er derfor ikke helt forkert at kalde samtidens danske barn, som skitseret i artiklens indledning, 'et institutionsbarn' (Gilliam & Gulløv, 2017).

Hvor udbygningen af børnepasning som en velfærdsinstitution fortæller én side af historien, fortæller det politiske engagement på dette område en anden. Som antropologen Eva Gulløv (2011) pointerer, er børnepasning nu en del af velfærdsstatens frontline, da området har ændret sig fra at være et sted, hvor små børn kunne opholde sig, mens deres forældre gik på arbejde, til nu at være en samfundsmæssig investering i menneskelige ressourcer, et værn mod ulighed og social uro. Denne historiske ændring bliver af den børnepædagogiske forskningslitteratur ofte betegnet som henholdsvis et kvantitativt og et kvalitativt institutionaliseringsbrud (se f.eks. Kampmann, 2003; Kristensen & Bayer, 2015b).

Det kvantitative institutionaliseringsbrud, der foldede sig ud i perioden fra 1960 til 1990, defineres, ifølge børneforskeren Jan Kampmann (2003), ikke kun som en periode, hvor antallet af børnepasningspladser blev udvidet. Det var også en periode, hvor velfærdsstatens myndigheder for første gang aktivt engagerede sig i en såkaldt kultivering af børnepasningsområdet. Formålet med børnepasning var først og fremmest ønskværdigt, idet kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet. Derfor blev børnepasning anset som et supplement til den private sfære, det vil sige familien (Kristensen, 2015; Ørum, 1977). Dette kvantitative institutionaliseringsbrud efterlod et stort antal af organiserede pædagoger, der var 'overladt' til sig selv i forhold til mål og evalueringen af deres arbejde. Den dominerende sociale logik betonedes med andre ord først og fremmest *behovet* for omsorg, hvorfor børnepasning blev set som et værktøj for arbejdsmarkedspolitik snarere end et område for sig selv (Krejsler et al., 2013).

Den stigende velfærdsstatslige interesse for området har medført, at børnepasning nu er underlagt en lang række kvalitetskrav med forskellige mål og rationaler, der karakteriserer institutionaliseringens kvalificeringsbrud (Kampmann, 2003). Hvis disse institutioners primære formål før var at udfylde et socialt behov, mens forældrene deltog i arbejdsmarkedet, er det nu

at sikre den tidligst mulige socialisering af barnet. Dette har ført til et skift på synet af børnehaven, der nu betragtes som en førskole med dertilhørende læringsmål, hvad der kommer tydeligt til udtryk i implementeringen af loven om pædagogiske læreplaner i 2004 (Hansen et al., 2004; Plum, 2009). Denne lov er senere blevet styrket i 2018 med et fornyet fælles pædagogisk grundlag, der blandt andet har til formål at sikre 'centrale pædagogiske elementer' såsom et bredere læringsbegreb. Afledt af dette kvalificeringsbrud er børnepasning således også blevet et spørgsmål om uddannelsespolitik, hvoraf børnepasningsinstitutionen skal leve op til specifikke standarder af 'hvad der fungerer' både for de enkelte børnepasningstilbud og den pædagogiske arbejdsstyrke (Ahrenkiel et al., 2012). Med andre ord er børnepasning ikke længere blot et velfærdsområde afledt af statens arbejdsmarkedspolitik, men i stedet en integreret del af *forberedelsen* til at kunne indgå på det selvsamme arbejdsmarked.

Børnepasningsinstitutionen er således betinget af en social logik, som ændrer den fra at være »en livsarena til en arena, der forbereder til livet udenfor« institutionen (Rosengaard, 2018, s. 22). Denne sociale logik ses blandt andet også i udviklingen af institutionstyper, hvor andelen af børnehaver, hvor børn opholder sig fra 3 til 5 år er faldet fra 68 til 21 procent, mens andelen af aldersintegrerede institutioner, hvor børn opholder sig fra 0 til 5 år siden 1990 er steget fra 18 til 42 procent de sidste 50 år (Andersen, 2020). Dette afspejler en tydelig manifestation af den kvalificeringstendens, der kræver, at de enkelte institutioner anses for at være sammenhængende og ikke lukkede rum, hvilket typisk er blevet betragtet som en mulighed for, at børn i forskellige aldersgrupper kan stimulere hinanden (Kristensen & Bayer, 2015b). Men det viser også, hvordan børnepasningsinstitutionen i sin helhed nu er blevet en del af en større velfærdsinfrastruktur, hvis sociale logik er, som filosofen Gerald Raunig (2013, s. 46 min oversæt.) argumenterer for, at »du stopper aldrig med at begynde og på samme tid bliver du aldrig færdig med at lære.«

På den ene side bliver børnepasning således anset for at være stedet, hvor den primære socialisering sker udenfor hjemmet. På den anden side er børnepasning blevet et område for økonomisk investering, hvilket afspejler en forståelse af, at barnet allerede er en *fremtidig* arbejdskraft. Dette forpligter velfærdsstaten til at investere i området, ikke blot for at frigøre mere arbejdskraft, men særligt fordi disse institutioner i sig selv bliver produktive for staten. Denne udvikling af børnepasningsinstitutionens formål og sociale logik påvirker både pædagogiske arbejdslogikker og deres legitimitetsrationaler, som jeg diskuterer i det følgende med udgangspunkt i pædagogikkens professionalisering.

En immateriel inddeling af det pædagogiske arbejde

Den kognitive kapitalismes logik etablerer både en standardisering, men også segmentering af arbejdet igennem forskellige former for afgrænset vi-

den. Dette skaber en forståelse af 'professioner' som uafhængige, hvortil en vis mængde af viden er nødvendig for at kunne udføre det givne arbejde. Den kognitive kapitalismes logik inden for børnepasningsområdet udmønter sig i en politisk reformulering af pædagogens arbejdsformål, en reformering af pædagoguddannelsen til yderligere segmentering af arbejdsstyrken i form af specialiseringer, opbygning af en vidensbase i relation til denne arbejdsform og en implementering af uddannelsesstandarder.

Professionaliseringen bliver ofte relateret til spørgsmålet om moderniseringen af den offentlige sektor med særlig henvisning til 'New Public Management'-regimet som et nyt styringsparadigme (f.eks. Moos et al., 2004). Dette styringsparadigme er dog ikke kun karakteriseret ved en stigende kontrol med de offentlige instanser igennem for eksempel evalueringer eller kontraktstyring. Det er også et paradigme, der udmønter sig ved, at viden i sig selv bliver det værktøj, der muliggør kontrollen med det levende arbejde, som udføres indenfor velfærdsinstitutionerne af blandt andet pædagoger. Den tiltagende professionalisering har derfor ført til, at viden bliver anset for at være styrende for arbejdet som pædagog, og således er arbejdet ikke længere et kald. I stedet er den pædagogiske arbejdsstyrke mere eksponeret for kontrol gennem politiske guidelines for den sociale praksis, der bedrives indenfor i velfærdsstatens institutioner. Paradokset er dog, at den pædagogiske formgivning af subjekter, der finder sted under den kognitive kapitalisme – moduleringen af subjektets hjerne og krop – er mere kompleks end den formgivning af råstoffer, der finder sted ved samlebåndet inden for den industrielle fabriks vægge. Produktionen af en specifik form for standardiseret viden med forskellige arbejdsdelinger er en måde at håndtere denne kompleksitet, hvilket reflekterer et forsøg på at rationalisere den sociale praksis vedrørende omsorg for andre (Andersen, 2020).

Pædagogen sammen med sygeplejersken, læren og socialrådgiveren tilhører den del af arbejdsstyrken, der betegnes som 'velfærdsprofessioner'. Denne kategori viser et forsøg på at indskrive disse former for arbejde i den traditionelle professionslitteratur, der typisk har taget udgangspunkt i enten juristen eller lægen, som har en klar teknisk og specifik viden om deres praksis (Hjort, 2005). Sammen med de andre tre arbejdsformer er pædagogen derfor ofte blevet betegnet som en 'semi-profession' eller 'relationsprofession', hvor målet derfor har været at påpege den igangværende professionaliseringsproces af området. Denne proces kan også ses i relation til de to strømninger (kvantificering og kvalificering), der sammen karakteriserer institutionaliseringen af børnepasning. Ligesom institutionaliseringen af børnepasning voksede arbejdsstyrken også kvantitativt fra 1970 og frem, idet antallet af ansatte pædagoger steg for eksempel fra ca. 34.000 i 1981 til ca. 128.000 i 2010 (Hjort, 2012). Ligeledes har der kontinuerligt været en diskussion om, hvorvidt børnepasning er omsorg eller begyndelsen på barnets skoletilværelse. Her har diskussionen om professionaliseringen af pædagogen historisk drejet sig om,

hvorvidt arbejdet som pædagog enten er et kaldsarbejde eller en institutionel funktionær for velfærdsstaten (Kristensen & Bayer, 2015b). En dagsorden, der særligt er blevet diskuteret af pædagogernes fagforening BUPL siden 1970'erne (Kristensen & Bayer, 2015a). Sagt anderledes har diskussionen ofte handlet om, hvad der vægtes højest ved arbejdet som pædagog: Det personlige kald til arbejdet eller en nødvendighed af at tilegne sig og anvende en specifik faglig viden.

I forsøget på at styre, »hvad en pædagog er og skal kunne efter endt uddannelse« (L.T. Larsen, 2013, s. 46), har spørgsmål om kvalitet haft stor effekt på de politiske reformer siden 1990'erne. Dette viser sig på den ene side i form af en stigende centralisering både af uddannelsesinstitutionerne og uddannelsen i sig selv, men samtidig også en specialisering af pædagogiske områder indenfor den overordnede pædagoguddannelse. Dette har yderligere ført til gentagende reformeringer (i 2014, 2015, 2016 og 2017) af *Lov om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog* fra 2006 samt reorganiseringen af Centrene for Videregående Uddannelse til Professionshøjskoler i 2007.

Foruden indførelsen af pædagogiske læreplaner i 2004 viser loven fra 2006 en gennemgribende politisk villighed til at definere, hvad en pædagog er. Fokus ved denne definition beror på to forbundene aspekter (Krejsler, 2012). For det første ønsket om at sikre kvalitet i det pædagogiske arbejde, der for det andet muliggøres ved produktionen af en vidensbase for dette arbejde. Der er således kommet et stigende fokus på en pædagogisk *grundfaglighed*, som har ført til en implementering af nye uddannelsesstandarder og en øget akademisering med etableringen af Professionshøjskolerne (Frederiksen, 2013).⁴ Begge aspekter skulle sikre, at den pædagogiske arbejdsstyrke nu var akademisk forankret, hvortil viden blev en mere integreret og styrende del af arbejdet.

Konsekvensen af denne udvikling, der tillægger viden en mere betydningsfuld rolle, er således en ny form for immateriel inddeling af den pædagogiske arbejdsstyrke. En inddeling, som uddannelsesforsker Katrin Hjort (2005) har kaldt et A- og B-hold af forskere og praktikere. Med afsæt i filosofen Franco 'Bifo' Berardis (2009) kategorier vil jeg anderledes argumentere for, at der findes en opdeling mellem *brain workers* og *chain workers* inden for det pædagogiske område. *Brain workers* (eller A-holdet) er de pædagogiske forskere, der enten selv har en baggrund som pædagog (og herefter en form for videreuddannelse) eller har studeret pædagogik eller filosofi på de danske universiteter, uddanner de *chain workers*, som arbejder 'på gulvet' i de enkelte daginstitutioner. De førstnævnte fokuserer således på kommunikation og undervisning, hvorfor de indefra formidler, skriver og producerer 'ny' viden om den modulerende børnepasningsinfrastruktur. *Chain workers* (eller B-holdet) er de uddannede pædagoger, der arbejder som praktikere i denne infrastruktur. De udøver den praktiske omsorg for børnene. Selvom opgaverne kan variere fra den respektive børnehave, handler det i det store hele om at gentage de samme opgaver, hvorfor pædagogens arbejde tager form

efter det industrielle arbejde ved samlebandet. Dette praktiske arbejde er dog langt fra ligeså ensformigt som samlebandsarbejdet, men det fysiske affektive arbejde, som pædagogerne udfører, hviler på en grundlæggende gentagelsesstruktur, der ikke endnu er altdominerende ved det immaterielle arbejde udført af *brain workers*. For at opretholde denne immaterielle inddeling bliver spørgsmålet om uddannelsesstandarder og nye former for standardiseret viden toneangivende, hvilket jeg diskuterer i artiklens næste afsnit.

En standardisering af levende viden

De årtiers rationalisering af børnepasningsområdet har ført til en stigende standardisering af viden. For eksempel i 1990'erne, hvor tre adskilte pædagoguddannelser blev slået sammen, havde *Lov om uddannelse til professionsbachelor som pædagog* fra 2006 også til formål at reformere pædagoguddannelsen og segmentere de tre pædagoguddannelser, men samtidig også beholde dem under en betegnelse. Derfor er pædagoguddannelsen nu opdelt i en fællesdel og en selvvalgt specialiseringsdel med tre muligheder for specialisering (*Dagtilbudspædagogik*, *Skole- og fritidspædagogik* og *Social- og specialpædagogik*). Det har medført en yderligere indførelse af forskellige former for dirigerende standarder for den sociale praksis inden for uddannelsen og arbejdet som pædagog. For *brain workers*, hvis beskæftigelse er at producere videnskabelig pædagogisk viden og undervise i samme, opstår der er således en ny opgave, hvilket beror på at transformere *oplevelser* og *erfaringer* til *empirisk data* (Hjort, 2005). Kort sagt: En standardisering af levende viden.

Inden for det sidste årti er der således blevet publiceret en række tekstbøger med netop det formål.⁵ I disse tekstbøger ekspliciteres det i stort set alle forord, at deres formål er at levere den rette viden for at opnå de diverse kompetence-, videns- og færdighedsmål, som loven tilsiger, at en uddannet pædagog skal have erhvervet sig. Mål, der også strukturerer selve indholdet af de fleste tekstbøger. Disse tekstbøger er således et udtryk for, på den side, den ideelle viden om formationen af den nære fremtids arbejdsstyrke (dvs. uddannede pædagoger). På den anden side, at pædagogen skal tilegne sig en ideel viden for at kunne understøtte formationen af den fremtidige arbejdsstyrke. I disse bøger finder vi således et forsøg på at formidle de personlige overvejelser, som den fremtidige pædagog skal kunne jonglere i det fremtidige arbejde.

Tekstbøgerne er således en specifik kulturel artefakt produceret i en specifik samfundsmæssige kontekst. De repræsenterer et vindue ind til den viden, som på daglig basis bliver produceret inden for børnepasning og pædagogik. Dette kommer til udtryk igennem diskussionen om dannelsesbegrebet, leg som en pædagogisk aktivitet, barnets perspektiv og kreativitet. Tekstbøgerne viser derfor også, hvad *brain workers* antager er af altafgørende betydning for pædagogikken som profession. Altafgørende i den forstand, at samtlige tekstbøger søger at afdække de overordnede politiske fremsatte mål: De bedste

rationaler, der kan understøtte og facilitere den (forestillede) bedst mulige udvikling af barnet i en institutionel kontekst. Forfatterne til de respektive kapitler i tekstbøgerne er ofte forskere associeret med enten de forskellige professionshøjskoler eller de danske universiteter, herunder det tidligere Dansk Pædagogisk Universitet (DPU). På den måde repræsenterer disse forskere på den ene side det 'videnskabelige fællesskab', der mere eller mindre er uafhængig af det politiske system. På den anden side indtager de også en position, hvor de reproducerer det politiske system ved at agere som eksperter i uddannelsesmæssige sammenhænge. Her oversætter *brain workers* deres viden til kondenserede publikationer såsom tekstbøgerne, som gøres tilgængelig for subjekter, der gerne vil indgå som en del af det pædagogiske episteme. Det medfører også, at den viden, der findes i tekstbøgerne, *foreskriver* snarere end *beskriver*, hvordan pædagoger bør tænke og ikke mindst agere i forskellige sociale sammenhænge i den modulerende børnepasningsinfrastruktur. Det er således både en standardisering af viden, men også en rationalisering og multiplikation af viden om børnepasning og pædagogik i forsøget på at producere den højt kvalificerede pædagog.

Standardiseringen af viden indenfor børnepasningsområdet er således et konkret eksempel på de skiftende sociale og institutionelle forhold i den kognitive kapitalismes tidsalder, hvor viden rationaliseres og multipliceres. For at kunne indfange de produktive potentialer ved velfærdsinstitutionen, der umiddelbart er afskåret fra kapitalen, reproduceres et hierarki af en specifik viden, der samtidig også rekonfigurerer den måde, hvorpå institutionen opererer.

Pædagogik som fabrik

Forsøget på at standardisere, rationalisere og multiplicere børnepasningens institutionelle ramme, arbejdsformen og vidensformen tydeliggør således, hvordan velfærdsstatens områder, børnepasning i dette tilfælde, kan anskues som en ny form for fabrik. Der er selvsagt en stor forskel på det konkrete arbejde, der udføres i en fabrik, kontra arbejdet inden for velfærdsstatens børnepasningsinstitution. Som filosofen Gigi Roggero (2009) også har påpeget, er det den samme logik, der er styrende for den kognitive arbejdsdeling, uanset om man befinder sig indenfor fabrikken eller velfærdsinstitutionens vægge. I dag målrettes denne arbejdsdeling nemlig altid mod færdiggørelsen af en vidensproduktion, permanent innovation og valorisering af den teknologiske udvikling. Endvidere er den standardiserede viden også med til at segmentere og opdele arbejdsstyrken: En mængde af uddannede affektive arbejdere efter uddannelsesstandarder i de respektive børnehaver og en mængde af arbejdere, der oversætter *produktive* livserfaringer til empirisk data i forsøget på at videreudvikle feltets episteme.

Min teoretisering af 'pædagogik som fabrik' understreger således, hvordan områder for social reproduktion ikke længere må ses i forlængelse af fa-

brikken som en proces, der også foregår uden for den klassiske forståelse af produktionsfæren. Modsat bliver velfærdsinstitutioner i sig selv en fabrik, hvor fremtidens arbejdskraft produceres, hvilket jeg har illustreret ved det paradigmatisk eksempel af velfærdsstatens stigende forsøg på at kontrollere den levende viden på børnepasningsområdet i Danmark. I den kognitive kapitalisme falder den professionelle pædagog således under en kategori af kreativt arbejde, der, som sociologen Ursula Huws argumenterer »er investeret i legitimeringen og reproduktionen af statens magten, såvel som reproduktionen af arbejdsstyrken« (Huws, 2010, s. 509, min oversæt.). Det stigende fokus på viden og forskellige former for arbejds- og vidensstandarder inden for velfærdsstaten er derfor ikke tilfældig. Udviklingen på børnepasningsområdet viser, hvordan denne på den ene side reproducerer en arbejdsstyrke med en særlig forståelse af deres virke i samfundet, og som på den anden side også reproducerer den fremtidige arbejdsstyrke. 'Pædagogik som fabrik' viser således, hvordan det ikke er 'viden', der er den kognitive kapitalismes råmateriale, men snarere modulering af arbejderens subjektivitet, der også samtidig producerer specifikke former for viden.

Institutionaliseringen, professionaliseringen og standardiseringen af viden indenfor børnepasningsområdet demonstrerer således, hvordan dette område transformeres til et nyt instrument for udvindingen af værdi for den kognitive kapitalisme (Marazzi, 2010). Denne udvikling, som jeg har teoretiseret som 'pædagogik som fabrik', er således én blandt mange tendenser, der viser, hvordan den kognitive kapitalismes akkumuleringsregime reorganiserer velfærdsstatens interne logik.

Noter

1. Tak til Nicolai Skiveren, Tobias Skiveren, Óscar Agustín García, Marlene Spanger og de to anonyme peer-reviewer for konstruktive kommentarer til tidligere versioner af denne artikel.
2. En mere uddybende analyse findes i forfatterens ph.d.-afhandling, *Commodifying the Nordic Welfare State in the Age of Cognitive Capitalism: The Journey of Nordic Childcare Know-how to China* (2020), Aalborg Universitet.
3. Dele af denne teoretiske tese har tidligere været diskuteret i nærværende tidsskrift, se Kristensen (2008) og Larsen (2008).
4. De fleste tidsskrifter indenfor den pædagogiske forskning er for eksempel relativt nye: *Forskning i Pædagogers profession og uddannelse* (publiceret for første gang i 2017), *Pædagogisk Extrakt* (publiceret for første gang i 2012), *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift* (publiceret for første gang i 2006), or *Tidsskrift for Professionsstudier* (publiceret for første gang i 2005). Det ældste er *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* (publiceret for første gang i 1953).
5. Der er her tale om tekster som *Håndbog for pædagoguddannelsen* publiceret i 2013, *Pædagogens grundfaglighed: Grundbog til pædagoguddannelsen* publiceret i 2014, *Pædagogik: Introduktion til pædagogens grundfaglighed, Barndomspædagogik i dagtilbud eller Kvalitet i dagtilbud – Grundfaglighed i dagtilbudspædagogik* også publiceret i 2015 og *Pædagog i dagtilbud* publiceret i 2016, der tilsammen udgør 3,035 sider.

Litteraturliste

- Ahrenkiel, A., Nielsen, B.S., Schmidt, C., Sommer, F.M., & Warring, N. (2012). *Daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed*. Frydenlund.
- Andersen, M. (2020). *Commodifying the Nordic Welfare State in the Age of Cognitive Capitalism: The Journey of Nordic childcare know-how to China*. Aalborg Universitet.
- Andersen, M. (2021). On the Commodification of Living Knowledge in »Empire«: A View From the Global North. *Sul Global*, 2(1), 17-29.
- Berardi, F. »Bifo«. (2009). *The Soul at Work*. Semiotext(e).
- Borchorst, A. (2000). Den danske børnepasningsmodel – Kontinuitet og forandring. *Arbejderhistorie*, 4, 55-59.
- Cerny, P.G. (1997). Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization. *Government and Opposition*, 32(2), 251-274.
- Danmarks Statistik. (2014). *65 år i tal: Danmark siden 2. Verdenskrig*. Danmarks Statistik.
- Deleuze, G. (1992). Postscript on the Societies of Control. *October*, 59, 3-7.
- Dowling, E. (2007). Producing the Dining Experience: Measure, Subjectivity and the Affective Worker. *Ephemera*, 7(1), 117-132.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- Frederiksen, J.T. (2013). Velfærdsprofessionernes vidensproduktion: Praktiker-industri og praktiker-monopol. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 51-61.
- Fumagalli, A. (2007). *Bioeconomia e Capitalismo Cognitivo*. Carocci.
- Fumagalli, A., & Mezzadra, S. (2010). *Crisis in the Global Economy: Financial Markets, Social Struggles, and New Political Scenarios*. Semiotext(e).
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2017). *Children of the Welfare State: Civilising Practices in Schools, Childcare and Familie*. Pluto Press.
- Gulløv, E. (2011). Welfare and Self Care: Institutionalized Visions for a Good Life in Danish Day-care Centres. *Anthropology in Action*, 18, 21-32.
- Hansen, A.D., Lyager, S., & Plum, M. (2004). *Spillet om læring: En diskursanalyse af brugen af læring på dagtilbudsområdet*. Learning Lab Danmark.
- Hardt, M., & Negri, A. (2000). *Empire*. Harvard University Press.
- Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Multitude*. Penguin Press.
- Hjort, K. (2005). *Professionaliseringen i den offentlige sektor*. Roskilde Universitetsforlag.
- Hjort, K. (2012). *Affektivt Arbejde*. Samfundslitteratur.
- Huws, U. (2010). Expression and expropriation: The dialectics of autonomy and control in creative labour. *Ephemera*, 10(3/4), 504-521.
- Kampmann, J. (2003). Den totale pædagogisering af børns liv? – Aktuelle positioner i børndomsforskning. *Social Kritik*, 88, 89-97.
- Krejsler, J. (2012). Quality Reform and «the learning pre-school child» in the making – Potential implications for Danish pre-school teachers. *Nordic Studies in Education*, 2(32), 98-112. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-5949-2012-02-03>
- Krejsler, J., Ahrenkiel, A., & Schmidt, C. (Red.). (2013). *Kampen om daginstitutionen: Den danske model mellem kompetencetænkning, tradition og profession*. Frydenlund.

- Kristensen, J.E. (2008). Kapitalismens nye ånd og økonomiske hamskifte – Boltanski og Chiapello og tesen om den kognitive kapitalisme. *Dansk Sociologi*, 19(2), 87-108. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2555>
- Kristensen, J.E. (2015). Fra daginstitutioner til førskole. *Vera: tidsskrift for pædagoger*, 70, 12-19.
- Kristensen, J.E., & Bayer, S. (Red.). (2015a). *Kald og kundskab: Brydninger i børnehavepædagogikken 1870 til 2015*. U Press.
- Kristensen, J.E., & Bayer, S. (Red.). (2015b). *Kamp og status: De lange linjer i børnehaveinstitutionens og pædagogprofessionens historie, 1820 til 2015*. U Press.
- Larsen, L.T. (2013). Gubernementalisering af velfærdsprofessionerne. *Dansk Sociologi*, 24(3), 37-61. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v24i3.4696>
- Larsen, S.N. (2008). Kritik af den kognitive kapitalisme. *Dansk Sociologi*, 19(4), 88-92. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i4.2869>
- Lazzarato, M. (1996). Immaterial Labor. I M. Hardt & P. Virno (Red.), *Radical Thought in Italy – A Potential Politics* (s. 142-157). University of Minnesota Press.
- Marazzi, C. (2008). *Capital and Language*. Semiotext(e).
- Marazzi, C. (2010). The Violence of Financial Capitalism. I A. Fumagalli & S. Mezzadra (Red.), *Crisis in the Global Economy: Financial Markets, Social Struggles, and New Political Scenarios* (s. 17-60). Semiotext(e).
- Marx, K. (1973). *Grundrisse*. Penguin Books. (Original work published 1939)
- Marx, K. (1976). *Capital: A Critique of Political Economy*. New Left Review. (Original work published 1867)
- Mezzadra, S., & Neilson, B. (2013). *Border as Method, or, the Multiplication of Labor*. Duke University Press.
- Monnier, J.-M., & Vercellone, C. (2010). Labour and Welfare State in the Transition to Cognitive Capitalism. I V. Cvijanovic, A. Fumagalli, & C. Vercellone (Red.), *Cognitive Capitalism and its Reflections in South-Eastern Europe* (Bd. 1 – Band 2, s. 61-70). Peter Lang.
- Moos, L., Krejsler, J., & Fibæk Laursen, P. (2004). *Relationsprofessioner: Lærere, pædagoger, sygeplejersker, sundhedsplejersker, socialrådgivere og mellemledere*. Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Moulier-Boutang, Y. (2011). *Cognitive Capitalism* (E. Emery, Overs.). Polity Press.
- Negri, A. (2008). *Reflections on Empire* (E. Emery, Overs.). Polity Press.
- Nolan, B. (2013). What use is 'social investment'? *Journal of European Social Policy*, 23(5), 459-468. <https://doi.org/10.1177/0958928713499177>
- Pedersen, O.K. (2011). *Konkurrencestaten*. Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, J.H., Petersen, K., & Christensen, N.F. (2012). *Velfærdsstaten i støbeskeen*. Syddansk Universitetsforlag.
- Plum, M. (2009). Den synliggjorte pædagog – Viden, styring og produktionen af pædagogisk identitet. *Nordic Studies in Education*, 29(4), 325-337. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-5949-2009-04-01>
- Raunig, G. (2013). *Factories of Knowledge, Industries of Creativity*. Semiotext(e).
- Roggero, G. (2009). The Power of Living Knowledge: Crises of the Global University, Class Struggle and Institutions of the Common. *Transveral Texts*, 6.

- Roggero, G. (2011). *The Production of Living Knowledge: The Crisis of the University and the Transformation of Labor in Europe and North America* (E. Brophy, Overs.). Temple University Press.
- Rosengaard, S. (2015). Demokratiske udfordringer i den neoliberaliserede daginstitution. *Turbulens*. <http://turbulens.net/demokratiske-udfordringer-i-den-neoliberaliserede-daginstitution/>
- Rosengaard, S. (2018). *Fremtiden starter i børnehaven: Postmoderne analyser af velfærdsstatslige investeringer i det lille barns nationale dannelse*. [Ph.d.-afhandling]. University of Copenhagen.
- Terranova, T. (2000). Free labor: Producing culture for the digital economy. *Social Text*, 18(2), 33-58. https://doi.org/10.1215/01642472-18-2_63-33
- Tronti, M. (2019). *Workers and Capital*. Verso. (Original work published 1966)
- Vercellone, C. (2005). The hypothesis of cognitive capitalism. *Birkbeck College and SOAS*, 13.
- Vercellone, C. (2007). From Formal Subsumption to General Intellect: Elements for a Marxist Reading of the Thesis of Cognitive Capitalism. *Historical Materialism*, 15(1), 13-36. <https://doi.org/10.1163/156920607X171681>
- Woodcock, J. (2017). *Working the Phones: Control and resistance in call centres*. Pluto Press.
- Ørum, T. (1977). *Mens de voksne arbejder: Om børn og daginstitutioner*. Tiderne Skifter.

The pedagogical as factory: Cognitive capitalism, living knowledge and institutional childcare

This article conceptualizes the cultural analytical concept of “the pedagogical as factory” to encapsulate the historical rationalisation and standardisation of knowledge about childcare in Denmark as a paradigmatic example of how cognitive capitalism colonizes the institutions of the welfare state. The article discusses how ongoing reorganisation of the institutions of the welfare state has to be seen in the context of a political economic development that attempts to capture the productive potentials of ‘living knowledge’, which today plays a key role in the capitalist accumulation regime. As an example, the article examines the institutionalisation of childcare over the last four decades, the professionalisation of pedagogical work and the standardisation of pedagogical knowledge. The analysis demonstrates how welfare institutions such as childcare are transformed into a new apparatus of extraction for cognitive capitalism. In other words, the pedagogical is transformed into a factory.

Keywords: cognitive capitalism, living knowledge, welfare state, pedagogics, childcare, standardisation of knowledge